

Učiteljici Ladi Trojar in Martina Sedej
se spominjata ...

Razpeti med družino, šolo in kulturo

Katja Mohorič Bonča

Ladi Trojar (v prvi vrsti prva z leve) in Martina Sedej (v zadnji vrsti druga z desne)
na izletu z nekdanjimi sodelavci v Vipavi, 2007. Foto: arhiv Zore Bonča

V letošnjem letu praznujemo za slovenski jezik pomembni obletnici. Prva je 500-letnica rojstva Primoža Trubarja. Od Trubarja naprej se je slovenščina pisala in takrat se je začela razvijati slovenska književnost. Druga obletnica pa je obletnica bralne značke. Obe obletnici sta tesno povezani s knjigo, knjiga pa z učiteljicama slovenskega jezika na osnovni šoli v Železnikih. Pa se malo pomudimo pri knjigi. Zanima me, kdaj se je začelo vajino prijateljevanje s knjigo.

Trojarjeva: Mama, predvsem pa oče, sta brala. Moje prijateljevanje s knjigo se je začelo že v zelo zelo rani mladosti, mislim, da že v predšolskem času, seveda kolikor je bilo to sploh mogoče. Bil je povojni čas in knjig ni bilo toliko na razpolago, kot jih imajo otroci danes. Traja pa še vedno. Predvsem v zadnjem času mi je najbližja in najboljša prijateljica.

Sedejeva: Pri meni je bilo zelo podobno. Tudi jaz sem odrasčala v taki hiši, kjer smo radi brali, v delavski družini, pa vendar v družini, zelo naklonjeni knjigi. Miklavž je za darilo vedno prinesel tudi knjige. Veliko smo znali na pamet. Mama je še čez leta povedala pesmico, ki jo je brat kot majčken fantek znal na pamet. Najljubše družinske knjige so bile na polici, vedno dosegljive. Znali in uporabljali smo mnogo citatov iz njih. Ena takih je bila Ptički brez gnezda.

Torej nista brali skrivaj pod odejo ...

Sedejeva: Pod odejo nisem brala. Kljub naklonjenosti do knjig pa je bilo pomembno, da so bila narejena druga opravila.

Trojarjeva: Starši so morali večkrat ostro nastopiti, da sem spustila knjigo in šla kaj naredit. Raje kot nabirala dračje v bližnjem gozdu, bi brala. Ko sem že hodila v šolo, sem stalno iskala razloge, da sem lahko brala in da ni bilo treba delati česa drugega.

Obstaja knjiga, ki se vaju je še posebej dotaknila? Knjiga, brez katere ne bi bili taki, kot sta?

Trojarjeva: V rosnih mladosti Miškolin, kasneje pa Via mala, ki sem jo prebrala gotovo desetkrat. Ne vem zakaj, a ta mi je najljubša. Od naših del bi izpostavila Pod svobodnim soncem. Je težka, a mi je zelo všeč.

Sedejeva: Župančičev Ciciban. Pa Charles Dickens in Dostojevski. V teh delih je prisotna socialna nota in to me privlači.

Je bil študij slovenščine logična posledica navezanosti na branje, na knjigo?

Trojarjeva: Mogoče res tudi to. Pa sodelovanje v različnih krožkih že v osnovni šoli v Retečah, v dramskem in pevskem, pa stiki z ljudmi, otroki in odraslimi ... In seveda želja, da bi razdal naprej tisto, kar sam gledaš, vidiš, čutiš.

Spevoigra Pri belem konjičku, Reteče, 1958. Foto: arhiv Ladi Trojar

Sedejeva: Že zelo dolgo sem si želela biti učiteljica. Ko pomislim nazaj, iz mojega otroštva v Šiški sveti obraz Vere Bajerjeve. Še danes sva prijateljici. Ni bila učiteljica, vendar izreden naraven pedagoški talent. Nas pionirčke je kmalu po vojni zbrala in nas učila igrice. Spominjam se, kako je znala skozi prireditvev stopnjevati vzdušje in kako smo s hrepenejem pričakovali prihod Dedka Mraza. K temu je pritegnila tudi mojo mamo, ki nas je učila peti. Vera nas je večkrat povabila na svoje dvorišče in spominjam se, da sem tam zbranim otrokom brala. Brala pa sem tudi očetu, ki je bil čevljar. Delal je v zadrugi in tudi doma in ni mogel toliko brati. Prosil me je, naj mu kaj berem. Sedela sem na mizi z nogami na stolu in brala. Tam je bila primerna luč, druge je, zato sem sedela na mizi. Čutila sem, da je branje nekaj vredno. Vendar takrat tega še nisem tako ubesedila. Da, želela sem postati učiteljica, in sicer tujega jezika, nemščine. Sedemnajstletno me je vleklo tudi v psihologijo, vendar ko sem enkrat prišla v slovenščino, je bilo to nekaj čudovitega. Poučevanje je bilo sicer sod brez dna. Česar koli si se lotil, si lahko obravnaval in dalje razvijal. Kdaj pa kdaj sem imela občutek, da česa z učenci nismo dovolj utrdili, ker pač za vse enostavno ni bilo časa.

Gospa Trojarjeva, v Železnike ste prišli kot učiteljica slovenščine. Kako je bilo čisto na začetku?

Trojarjeva: Prišla sem eno leto pred Martino, leta 1961. Septembra sem diplomirala in na osnovno šolo sem prišla 1. oktobra. Bila sem loška štipendistka in na občini mi je profesor Podnar dal na izbiro delovno mesto ali v Žireh ali v Železnikih. Nobelega kraja nisem poznala, in zakaj sem se odločila za Železnike, ne vem. Na avtobusni postaji v Škofji Loki nisem vedela, ne kam naj grem ne kateri avtobus kam pelje. Vprašala sem nekega gospoda, sedaj vem, da je bil to Franc Kalan, kam naj grem. Povedal mi je tudi, kje naj izstopim, kje naj grem v šolo. Na urniku sem imela šesto uro v osmem razredu. Ko sem zakorakala v razred, tam ni bilo nikogar. Otroci so mislili, da me tisti dan še ne bo, in so na rokometnem igrišču zraven šole igrali rokomet. V šoli sem sedela na robu mize, ko je prišla noter ena tovarišica, me potrkala po rami in rekla: "Ti punčka, kaj pa ti tukaj delaš?" To je bila tovarišica Sepova.

Nihče mi ni povedal, kaj na počenjam, kako naj počenjam. V ljubljanski šoli smo imeli dve uri praktičnega pouka in to je bilo vse. Pa se znajdi, plavaj ali utoni. Takratni ravnatelj Polde Kejzar me je pripe-

Ladi Trojar z učenci, 30. 5. 1968. Foto: arhiv Ladi Trojar

ljal v takratni šesti razred in rekel: "To je vaša nova razredničarka Abina Ladislava." To je bilo vse, kar je bilo navodil. Ničesar drugega. Prvi učenci osmega razreda so bili le osem let mlajši od mene. Spomnim se, da sem jih slovenščino poučevala iz zvezkov, iz katerih sem sama študirala. Cankarja, recimo. Narekovala sem, da ni bilo ne konca ne kraja. Ne vem, kdaj me je prešinilo, da to ne gre in da je treba zadevo prilagoditi. Zvozili smo. Trije učenci so nekoč naredili načrt, kako bi me spravili ob živce, in res so me, tako da sem šla z razreda. Ampak zgodilo se je prvič in zadnjič.

Poučevanje se mi je zdelo zelo lepo, prijetno, in če bi še enkrat zbiral poklic, bi izbrala enako. Ne vem pa, kako bi se zdaj znašla v razredu. Sicer je pa tako, da ko se postaraš, greš v pokoj in mlajši prevzamejo tvoje delo.

Kje ste stanovali po prihodu v Železnike?

Trojarjeva: Stanovala sem v Logu pri Kopišarju. Tam sem se počutila zelo dobro. Če sem imela popoldne obveznosti, so mi celo zakurili. Lepo je bilo tam. Jedla pa sem v gostilni pri Turku, z značilno Tončko. To so bile tudi zanimive stvari. Zanimivo je bilo kosilo ob petkih. Ogromno, ogromno ... Fizolova juha do roba krožnika, cela klobasa, krvavica in kislja repa s fizolom. To je bilo nemogoče jesti. Kolega Zajc mi je povedal, kako je treba jesti, samo o tem ne bi zdajle in tule.

Gospa Sedejeva, kako je bilo z vašo prvo izkušnjo prihoda v Železnike?

Sedejeva: Sama sem tisto leto šele absolvirala. Čakali so me še trije izpiti. Prišla sem na občino v Škofjo Loko, kjer sem izvedela, da imajo v Železnikih nemščino še kot učni predmet. Rekli so, da če hočem to službo, moram priti takoj, 1. septembra 1962. Želela sem, da bi vsaj za mesec dni odložili, da bi opravila vsaj en izpit. Pa niso bili za to. Ampak to službo sem res želela. Pripeljala sem se na konferenco 31. avgusta. Zelo lepo so me sprejeli. Ravnatelj je bil Kne, tudi sam šele prvo leto. Rekel je, da je zelo lepo, da sem prišla, da jim manjka slavistka. Ne sla-

vistka, nemščino sem prišla poučevat! Ravnatelj mi je odgovoril, da so zadnji učenci z nemščino junija odšli iz šole. Tako sem ostala kot učiteljica slovenščine. Skrbelo me je. Ladi je bila tu le eno leto prej in ni bilo pričakovati kakšnega mentorstva. Celo učni načrt sem sama iskala po Državni založbi Slovenije v Ljubljani. Ampak sva se znašli. Zvezke sva takoj popravljali, spise, vse je lepo teklo – z začetniškimi težavami seveda. Normalno. Spominjam se, kako je bilo težko prvič nekaj z rdečim svinčnikom popraviti v spisje.

Kje pa ste vi sprva stanovali?

Sedejeva: Pri Peskarjevih nasproti Iskre, takrat je bil to pravzaprav še Niko. Skrbni gospod Matevž Šmid, predsednik šolskega odbora, me je odpeljal tja. Sprejela me je nadvse prijazna gospodinja. Sobica je gledala proti šoli, proti Škofji Loki in proti Ljubljani. Štirikrat na dan je mimo pripeljal avtobus, namenjen proti vzhodu, kjer so bili moji domači. To me je veselilo in pomirjalo.

Kako so vas Železnikarji sprejeli?

Sedejeva: Ravnatelj Kne me je takoj določil za članico Svobode Češnjica, Ladico, ki je bila igralka, pa za članico Svobode Železniki. Takrat sta bili to še ločeni društvi. V Železnikih so z režiserjem Matevžem Šmidom pripravljali igro Vohunka 007. Ladi je igrala glavno vlogo in me je prosila, da bi posneli moj glas, ki bi govoril o mislih glavne igralka, ona pa bi medtem igrala le z mimiko. Sprejela sem in v Vrto smo to posneli.

Še tisto šolsko leto sem pripravila tudi proslavo za Prešernov dan 8. februarja, ki je bila zelo odmevna. Takrat je bil predsednik Svobode Železniki Franc Peternej. V združenem domu smo imeli vaje člani obeh društev in vse počitnice sem ostala v Železnikih. Z Nikom sva se že poznala, zato mi je to kar ustrezalo. Uprizorili smo Povodnega moža, naučila sem nekaj mladih parov korake iz četvorke, vmes so bile pevske točke in veliko deklamacij. Vse na pamet, brez papirjev v rokah. Krasna stvar, res mi je bilo všeč. Domačin Tone Lotrič, učitelj glasbe, je

prepeval Mornarja, na klavirju ga je spremljala njegova žena Zlata. Sodelovalo je polno recitatorjev, ki so bili obenem odlični igralci: Franc Kavčič, Tone Kosec, Tone Tavčar, Mara por. Kociper in drugi. Tudi Ladi bi lahko kaj povedala o tem, saj so naju proslavle ves čas spremljale.

Trojarjeva: Že tisto leto, ko sem prišla v Železnike, smo s Svobodo igrali Našo kri. Spominjam se še igre Vohunka, drugih pa ne. Ko smo z igro Vohunka šli gostovat v Selca sredi zime, ko je bila prava zima, smo šli s sankami in s konjsko vprego. Imamo slike. Mi in Matevž Šmid, Marjan Kramar, Franc Kavčič, Niko Sedej, Franc Peternelj.

Sedejeva: Spomina vredna slika ...

Trojarjeva: Matevž Šmid je bil izredno zanimiva osebnost. Vedno je želel, da so igralci močno namazani. Okoli tega sva imela ostre spore, ostre v narekovajih. Mene je to motilo, on je pa hotel, da si močno namazan. Imel je veliko energije, idej in mislim, da smo ga kar preveč pozabili. Skušali smo že obeležiti njegovo dejavnost, vendar mislim, da ga še nismo dovolj predstavili. Poskušali smo pred leti na razstavi KUD-a France Koblar v Galeriji Muzeja Železniki. Tam smo predstavili Matevževe stvari, ki so nam jih posodili domači.

Sedejeva: Sama imam vsaj majčkeno zadoščenje v zvezi z njim. Intervjuvala sem ga in ga predstavila na radiu Sora. Bilo jim je zelo všeč, tudi njegova hčerka je bila vesela. Tudi v Naših poteh smo objavili daljši pogovor z njim.

Trojarjeva: Učence sem zbrala tudi v dramskem krožku. Že prvo leto po mojem prihodu na Osnovno šolo Železnike smo igrali igro Milčinskega Mogočni prstan. Igrala sta Polde Nastran in Micka Potočnik, njiju se najbolj spomnim. Imenitna je bila v vlogi gospe Prezelj Tajk. Pri kulisah in nasploh pri organizaciji mi je ogromno pomagal Marjan Kramar. Vsako leto smo igrali dve predstavi. Eno za novo leto, drugo pa za zaključno prireditev, ki smo jo igrali za šolo in za izven. Vedno je bilo dosti obiska. Pripravljali smo tudi igre za obisk Dedka Mraza. Ravno zadnjič me je srečal in mi je rekel: "No, babica Zima, že petintrideset let ..." Ravno petintrideset ne, je pa že dolgo tega, kar smo sodelovali. Te prireditve in pustne zabave so se dogajale v vili v Vrtu. To je bilo shajališče kulturnikov, prijetno še pa še.

Bili ste igralka in režiserka?

Trojarjeva: Ja, oboje. Na začetku v Svobodi igrala, kasneje v šoli pa režiserka.

Igralska skupina DPD Svoboda Železniki v sezoni 1962/63; odhajajo gostovat v Selca z igro Vohunka 007. Zgoraj: režiser Matevž Šmid, Niko Sedej, Franc Kavčič, Tone Sedej; spodaj: Joža Mohorič, Ladi Trojar, Martina Sedej, Franc Peternelj, Marjan Kramar. Foto: arhiv Martine Sedej

Je dramski krožek na osnovni šoli spadal pod okrilje društva Svoboda?

Trojarjeva: Ne, na šoli smo imeli šolsko kulturno umetniško društvo Naša beseda. Sem so bili vključeni šolski pevski zbori, folklor, literarni krožek, dramski krožek, radio. Sodelovali smo na šolskih prireditvah, pa tudi na prireditvah za širšo javnost. Vedno so nam s Svobode priskočili na pomoč. Na različnih obletnicah, praznikih, ko je režiral Matevž Šmid, pa smo sodelovali tudi z učenci osnovne šole.

Glede na vse povedano ste se bili primorani hitro vključiti v lokalno skupnost ...

Sedejeva: Ja, ampak zelo rada.

Trojarjeva: Takoj.

Kako je bilo pa z vašo diplomom, gospa Sedejeva?

Sedejeva: Kar tri leta sem poučevala brez diplome, potem pa je ravnatelj Marjan Kne poskrbel, da sem ostala brez službe. Zoprno je bilo to, da je istega leta nastopila gospodarska reforma, katere posledica so bile med drugim 80-odstotne plače. Z Nikom sva imela že družino in kar naenkrat smo se znašli ob eni in še to skromni plači. Sem pa zato v tistem letu potem diplomirala in so me sprejeli nazaj. Takrat je Kne odšel in kot novi ravnatelj je prišel Marjan Misson.

Ste učili še kak predmet?

Trojarjeva: Poučevala sem še srbohrvaščino v sedmem in osmem razredu. Srbohrvaščino učiti iz tistih predavanj, ki smo jih imeli na pedagoški, ni bilo tako enostavno. Profesor za književnost je predaval v srbohrvaščini in iz tega smo delali izpit. To je bilo vse. Za slovnico pa isto. Učbeniki za osnovnošolce so bili pa zelo v redu. Učili smo se cirilico. Še dandanašnji srečam kakega bivšega učenca, ki mi pove, da cirilico še vedno zna. S cirilico je kot s slovensko abecedo ali pošteevanko: ko se je enkrat naučiš, je zlepa ne pozabiš. Imam zelo "zmahano" knjigo z abecedo. V zadnjih letih sem jo že velikokrat posodila različnim ljudem, ki potrebujejo cirilico zaradi posla ali

potovanj, a sem jo k sreči vedno tudi dobila nazaj, Kasneje je bila srbohrvaščina samo fakultativni pouk in ocenjena z opisnimi ocenami. Vedno sem imela veliko učencev. Ne vem, mogoče zato, ker sem bila tako dobrohotna in je najbrž komu dobra ocena iz tega predmeta pomagala do boljšega spričevala. Dobro smo se razumeli, veliko smo brali. Neki učenec mi je zadnjič rekel: "Noge v blatu, glava v zlatu." Namreč če smo naredili, kar je bilo predpisano, smo brali to imenitno Čopičevo knjigo. Tudi to knjigo bi lahko štela med svoje priljubljene. Krasna, smešna, žalostna, duhovita.

Ko je bil pouk srbohrvaščine ukinjen, sem naprej učila samo slovenščino.

Pa vi, gospa Sedejeva?

Ste kdaj učili nemščino?

Sedejeva: Nekaj let sem imela tudi to možnost, ja. K pouku nemščine smo povabili učence, ki so imeli v angleščini zelo dobro oceno. Vedno me je izredno zanimala metodika. Veliko sem premišljevala o metodiki, o tem, kako kaj predstaviti učencem. Poučevala sem jezikovno zelo sprejemljive učence. Šla sem tudi na nekaj seminarjev in uspešno preizkušala nove načine poučevanja. Malce sem prišla tudi v nemške vode.

Kako pa je bilo v kolektivu?

Trojarjeva: Takratni ravnatelj Polde Kejžar je imel motor in z njim se je pripeljal na Godešič ter me povprašal, kdaj bom prišla na šolo v Železnike. Zraven je prišel še tovariš Plešec, govorim še tako, kot smo takrat rekli. Kasneje me je na tem motorju peljal na Prtovč. Bil je zanimiv motor. Zadnji sedež je bil veliko višji in spominjam se, da sem se tresla, ko sem se peljala z njim. Bil je imeniten ravnatelj. Na pamet je znal ogromno stvari in je kdaj postregel s takimi verzami, ki jih še nikoli nisem slišala, pa mislim, da veliko vem in da sem veliko prebrala. Bil je človeški. Nekoč mi je rekel, da bom že spoznala kakega Železnikarja. "Ne, Železnikarja pa nikoli!" sem si rekla. In točno to se je zgodilo. Čez tri mesece sem imela Železnikarja. Kasneje je ravnatelj Kejžar napredoval in bil nekaj

časa v Ljubljani na ministrstvu, ampak kjer koli in kadar koli je srečal Železnikarja, ga je pozdravil.

Sedejeva: Naj se navežem nanj. Odhajal je tisto leto, ko sem prišla. Septembra je povabil kolege, tudi mene, na poslovilni večer v Zadrugo. Sedeli smo okrog dolge mize. Poslovil se je prav od vsakega posebej. Stojte. Mene še ni poznal. Vedel je le, da sem slovenistka in da še nimam diplome. Tistega leta pa je izšel tudi novi Slovenski pravopis. Rekel je, da mi želi, da ne bi bila pri diplomii vprašana česa težkega iz novega pravopisa.

Trojarjeva: Ti se tega še spomniš?

Sedejeva: Užitek je bilo biti učiteljica in biti v kolektivu. Ker imam septembra rojstni dan, sem vprašala, kako praznujejo rojstne dneve. Kolege sem povabila v zbornico. Neža Dolenc, ki je bila zaposlena v šolski kuhinji, mi je pomagala. Naredili sva francosko solato.

Trojarjeva: Praznovali smo rojstne dneve. Imenitna praznovanja so bila. Imenitna so bila tudi novoletna praznovanja. Kolektiv je bil res povezan. V kuhinji smo vse pripravile, zabavali smo se do jutra, potem pa smo še vse pospravili. Spominjam se, da je bila enkrat Anči Bogataj določena, da pospravi. Na enem koncu smo pele me, Veronika Gartner in Martina Gartner, dvojčici, ki sta takrat pri nas učili, in jaz, ona nas je pa z omelom potiskala iz kota v kot.

Sedejeva: Take luštne stvari. Koliko spominov!

Trojarjeva: Šli smo se tudi vlak, tako igrice. Se spomniš?

Sedejeva: Seveda.

Trojarjeva: Pri tej igrici smo sedeli na stolu, nekdo pa je bil strojevodja in nas je vse po licih namazal s sajami, da smo bili vsi črni. Kolektiv je bil enkrat. Do upokojitve.

Sedejeva: Tisti mali kolektiv je bil sploh idealen.

Koliko učiteljev je bilo takrat, ko sta vidve začeli?

Sedejeva: Ne vem natančno. Bili sta po dve paralelki.

Trojarjeva: Recimo dvajset učiteljev.

Sedejeva: Prvi dan nas je po pouku Pavle Zajc po-

vabil: "Ob treh pri Turku." Pozanimala sem se, kaj to pomeni. Ob treh se kolegi dobimo pri gostilni Turk. Šli smo v Kališe, naprej v Dražgoše in potem nazaj. To je bil zabaven sprehod.

Trojarjeva: Po vsaki konferenci smo šli k Turku. Gostilničarka Tončka nas je imela zelo rada in nam je pripravila malico in vedno smo se morali skoraj skregati, da smo lahko plačali. In še to po navadi samo pijačo. Ko sem se poročila, sem imela tam deklščino. Namesto da bi mi računala, mi je prinesla še salamo, rekoč, da bom imela sedaj toliko stroškov in da jih bo manj, mi daje to salamo. Imenitna ženska. To je toliko nekih spominov. Sploh se ne pogovarjamo nič o šoli, pripovedujemo samo o zabavi!

Nič zato. Tudi to sodi zraven. Še malo šolskega. Se vam je kakšna učna tema zdela prijetnejša od drugih in ste jo še z večjim veseljem podajali učencem?

Trojarjeva: Veliko raje sem imela književnost kot jezik. Zdi se mi, da sem se v književnosti včasih kar izgubila. Že to, da sem hotela, da o Cankarju učenci vedo toliko kot jaz, nekaj pove. To sem kasneje že znala omejiti. Od književnosti mi je bil najljubši Tavčar. (Saj Tavčar je nekaj posebnega, pritrđi tudi gospa Sedejeva.) Spominjam se Šarovčeve slive in pri razrednih urah, ko smo se pogovarjali o usmerjenem izobraževanju, sem vedno dopovedovala učencem, naj gredo na šolo, ki jih veseli, tudi če ne bodo takoj dobili zaposlitve. Enkrat se bo že odprlo. Sploh učenkam sem dopovedovala, kako je pomembno, da so samostojne, neodvisne. Ne vem, zakaj sem bila s tem tako prežeta, saj sama nisem imela takih izkušenj. Samo beračiti ne, kot pravi Tavčar v Šarovčevi slivi. Saj niti ne gre za beračenje, ampak za svoj poklic, za svojo samostojnost. Mogoče sem koga res prepričala. Hoditi v službo ali delati s srcem je 150-odstotna razlika. Ampak rada sem imela tudi slovnico. Mislim, da smo se veliko naučili. Spomnim se, da so bivši učenci, tvoja mami Zora (Bonča, op. K. Mohorič Bonča), Breda Kosec in še nekateri, prišli k meni pred maturo, da smo ponovili slovnico.

Mentorica literarnega krožka Martina Sedej z učenkama Majo Korošak in Štefko Zadavec med intervjujem z Matejem Borom, 12. 12. 1973. Foto: arhiv Martine Sedej

Ste tudi vi raje kot slovnico učili književnost?

Sedejeva: Rada sem imela književnost, uživala sem, ko sem brala. Bivši učenci mi še sedaj kdaj rečejo, kako lepo je bilo poslušati literarne odlomke. Rada sem brala pesmi. Goetheja, Župančiča, Prešerna. Prelep je, a vsebinsko mogoče za osnovnošolce kdaj pretežak. Slovo od mladosti so brali pri štirinajstih, petnajstih! Zanimivo je bilo tudi podoživljanje prebranega. Ne da takoj planeš in se začneš pogovarjati o pesmi. Pomembna je tudi tišina. Želela pa sem tudi, da učenci dobro in lepo berejo. Naročala sem, posebno nekaterim, da tudi doma kdaj glasno berejo. Pomembno je, ali beremo povezano, razumljivo, s poudarki in naglasi, lepo. Brez polglasnikov za predlogi s/z, v, k/h. Na tem sem vztrajala. Po tihem branju, kakršnega je v življenju največ, sem na razne načine ugotavljala, ali učenci razumejo prebrano. Rada pa sem imela tudi slovnico. Rdečo nit pri slovnici, tisto, kar naj bi šlo z učenci v srednje šole in še naprej v življenje, sem toliko poudarjala, da so znali. Hkrati so brusili tudi svoj občutek za jezik. Veliko smo ponavljali. Če smo se nečesa naučili septembra, smo to ponovili tudi še februarja in maja. Če sem videla, da učenci česa še ne razumejo, sem za poglobljanje ali ponovno razlago porabila še kakšno dodatno uro. Ni mi bilo

škoda ure. To mi je res v zadoščenje in to mi bivši učenci tudi priznajo. V veliko veselje mi je bilo biti učiteljica, da imam ugodne povratne informacije tudi čez leta, je pa sploh sijajno. Da, rada sem imela jezik. Med šolanjem smo se ga veliko naučili, zlasti pri latinščini. Tudi pouk drugih jezikov ni zaostajal. Naš profesor slovenščine, Rudolf Benulič, zgled odgovornega, doslednega in zahtevnega učitelja, nas je v nižji gimnaziji naučil tisto, kar smo potrebovali na višji in potem na pedagoški šoli.

Katere vrline mora torej imeti dober učitelj?

Sedejeva: Koga naj gledamo, vzornega učitelja – partizana Staneta Žagarja, Pestalozzija? Moj vzornik je bil učitelj četrtega razreda, vendar le delno, če ga pogledam podrobneje, le ni bil tak strašen vzornik. Tako je: vsi smo ljudje.

Trojarjeva: Mislim, da moraš imeti ljubezen, nagnjenost do poučevanja v sebi. Da si s srcem to, kar si. Pravičen moraš biti, čeprav je včasih težko. Poznati moraš okolje, v katerem učenec živi, čeprav je te okoliščine težko raziskovati. Moraš biti obenem dober in strog. Meja se včasih zabriše in učitelj lahko postane preveč dober, v škodo obeh. Rad mora imeti svoj poklic. To je začetek in konec vsega.

Sedejeva: Podpišem vse to. Dober učitelj ima tenak

občutek za človeka. In spomin na lastno otroštvo. Mislim, da je pomembno, kako si bil vzgajan sam. Da veš, kakšno moč ima beseda. Je pa učitelj samo človek z vrlinami in napakami, vendar res ni vsakdo za ta poklic.

Trojarjeva: Prav je tudi, da priznaš, da ne veš vsega. Če so me učenci vprašali kaj, na kar takoj nisem znala odgovoriti, sem jim odgovorila kasneje, ko sem pogledala kam, ali pa sem jim svetovala, kam naj sami pogledajo. Pomembno je, da učenci ne mislijo, da si začetek in konec stvarstva na svetu.

Sedejeva: Pogosto sem na roditeljskih sestankih pohvalila starše, da imajo lepo vzgojene otroke. Na pogovornih urah starše sprejmimo s spoštovanjem, najprej pohvalimo otrokova močna področja, dokažimo, da otroka poznamo kot osebo, da ni le številka. Ko nazadnje razložimo, kje so težave, bodo starši sprejeli marsikaj. Željni so vsestranskih informacij o svojem otroku, ne le podatkov o ocenah.

Trojarjeva: Mene je pred roditeljskimi sestanki skrbelo petintrideset let in pol. Ne vem zakaj, saj sem se s starši vedno dobro razumela, a sem čutila veliko odgovornost pred njimi. Težko mi je bilo star-

šem povedati slabo o učencu. Vedno sem razmišljala, kako bi to staršu povedala. Eni so se lahko učili, eni se niso, eni se niso marali učiti ..., različno.

Torej mora biti učitelj tudi dober psiholog?

Obe: Absolutno.

Mi lahko povesta, katere vloge sta odigrali na Osnovni šoli Železniki?

Trojarjeva: Bila sem tudi knjižničarka. Ob nastopu službe je v starem delu šole, ki sedaj ne stoji več, na zgornjem hodniku ob določenih dnevih delovala knjižnica. Knjig je bilo kar veliko. Radi so prihajali brat.

Nekaj časa sem bila mentorica mladinske organizacije. Sodelovala sem pri organizaciji zaključka bralne značke, imela dodatni pouk slovenščine in pripravljala učence za Cankarjevo nagrado. Sodelovali smo pri najrazličnejših razpisih in prejeli kar nekaj nagrad.

Bila sem mentorica dramskega, recitacijskega in nekaj sezon tudi lutkovnega krožka ter kulturnega društva ŠKUD Naša beseda. Z dramskim krožkom

Zadnjikrat razredničarka Martina Sedej z učenci, šolsko leto 1992/93. Foto: arhiv Martine Sedej

smo dolga leta zaigrali dve predstavi. Z njimi smo gostovali v pobrateni občini Rupa - Peč in v Cerknem. Seveda sem sodelovala tudi z drugimi mentorji, predvsem z Anči Bogataj. S člani teh krožkov smo organizirali in izvedli nešteto šolskih in krajevnih, v času občine Škofja Loka tudi občinskih proslav.

Skupaj z Anči Bogataj sva za učence naše šole in vsa podjetja v kraju pripravili novoletna praznovanja, seveda skupaj z Dedkom Mrazom, ter prireditve za 8. marec. Z njimi smo gostovali tudi v Martini Vrhu in Podlonku. Pripravljala sem žalne slovesnosti ob spomeniku na Trnju ter slovesnosti ob nešteti odkritjih spominskih plošč na najrazličnejših krajih Selške doline.

Sodelovala sem tudi v samoupravnih organih in sindikatu.

Uživala sem v učiteljskem poklicu, posebno ob uspehih, ki so jih učenci dosegali.

Sedejeva: Razredništvo je bilo poleg poučevanja seveda najpomembnejše. Sem so poleg dela z učenci spadale tudi pogovorne ure, roditeljski sestanki in drugi stiki s starši. Pa pogozdovanje in zaključni izleti. Z njih je bilo (in je) treba pripeljati vse otroke žive in zdrave.

Že prvo leto sem postala mentorica mladinske organizacije, katere odlična predsednica je bila osmošolka Anka Potočnik, zdaj Golja. "Najmlajša si, torej ti je to področje najbližje," je menil ravnatelj. In če sem se dala vpreči, sem morala vleči.

Kot slovenistka sem pripravljala proslave in pripravljala scenarije zanje. Učila sem otroke nastopanja. Skušali smo doseči stik z gledalci, in to tako, da so nastopajoči znali besedila na pamet. Kvizi za kulturne dneve so bili prav tako večkrat moje delo.

Kot skoraj vsi sem nadomeščala odsotne kolege v šoli, nekoč celo vzgojiteljico v vrtcu.

Seveda sem bila tudi knjižničarka in vsa leta bralne značke sem se z učenci pogovarjala o prebranih knjigah.

Ko sem vodila občinski aktiv slovenistov, smo strnili vrste in s skupnimi močmi izdelali uporabne učne liste za svoj predmet. Učenci so zelo radi delali z njimi. Nekaj časa sem vodila aktiv tudi na šoli.

Ob koncu šolskega leta smo z učenci pripravljali razstave. Na misel pa mi hodi zelo odmevna razstava ob kulturnem prazniku: zbrali smo predmete iz Prešernovih časov oz. iz 19. stoletja.

Več kot dvajset let sem vodila literarno-dopisniški krožek in prav toliko let šolsko glasilo Naše poti. Tudi pri pouku sem spodbujala učence, da so pošiljali sestavke na razna uredništva. Pri nagradnih natečajih Slovenskih železnic je bilo več razredov oz. oddelkov nagrajenih z izletom po Sloveniji. S krožkom in uredniškim odborom smo doživeli marsikaj lepega, dobrega, zanimivega, posrečenega, smešnega ... Za vse to gre velika zahvala učencem, njihovim sposobnostim, domiselnosti, vztrajnosti, delavnosti. Veseli so bili nagrad – obiskov vrstnikov in bivanja pri njih v različnih krajih Slovenije. Naše poti so izhajale enkrat, dvakrat, kdaj tudi trikrat na leto. O takem delu lahko sodi le tisti, ki je kaj podobnega kdaj poskusil.

S Tončko Jelenc (rojeno Ferlan), Francetom Čufrom in Rudijem Rejcem ter s skupino izraznega plesa in recitatorke Hedo Potočnik, zdaj poročeno Kankelj, smo pripravili odmevno predstavo Borove pesnitve Šel je popotnik skozi atomski vek. Žirija kulturnih organizacij nas je poslala na gostovanja po Sloveniji, prišli pa smo tudi na televizijo.

Zadnje leto pred upokojitvijo sem bila "polovična" ravnateljeva pomočnica, odgovorna za razredno stopnjo in vrtec.

Še ena tema je neločljivo povezana s poučevanjem slovenščine in obe sta jo že omenjali. To je branje za bralno značko. Znano je, da sta bralno značko leta 1960 osnovala pisatelj Leopold Suhadolčan in Stanko Kotnik, profesor slovenščine na osnovni šoli v Prevaljah. Se spominjate začetkov organiziranega branja za bralno značko na osnovni šoli v Železnikih?

Trojarjeva: Začeli smo kmalu, letnice ne vem točno. Otroci so se hitro odzvali, radi so brali. Program ni bil tako razširjen, kot je sedaj, predpisanih je bilo nekaj knjig. Vedela sem, da moram knjigo dobro poznati, če se želim o tem z otrokom pogovarjati.

Pisatelj Anton Ingolič in Gitica Jakopin na zaključku bralne značke skupaj z ravnateljem Marjanom Missonom, Ladi Trojar, Martino Sedej in značkarji. Foto: arhiv Ladi Trojar

Sedejeva: Ker letos praznujemo 40-letnico bralne značke, bi bilo logično, da se je začelo leta 1968, vendar je Katarina (Primožič, op. K. Mohorič Bonča) našla podatke, ki dokazujejo, da se je tudi pri nas bralo že prej.

Se mogoče spominjate, katere knjige so brali prvi bralci?

Trojarjeva: Čisto nič se ne spomnim, pa ti, Martina?

Sedejeva: Ena je bila Vaška komanda Vladimirja Kavčiča.

Potem družno ugotavljata.

Trojarjeva: Je bila Bevkova Pestrna ali so bili Grivarjevi otroci?

Sedejeva: Katera od teh. Ena in druga prečudovita. Prekrasni deli. To je zame slovenski Dostojevski. Tudi tu sem imela veselje, da vpeljeva nove metode v pogovore o knjigah. Na začetku smo imeli točno določeno, kaj je moral učenec narediti. Kasneje se je to blažilo. Lahko sem poslušala o knjigi, ki jo je prebral otrok, jaz pa ne. Učencu sem rekla, naj nas poskuša navdušiti, da jo bomo prebrali tudi mi. Včasih

sta dva učenca kak prizor tudi odigrala. V vseh letih sem dobila samo enega, da knjig ni prebral in je prišel goljufat (smeh). Eno pesmico je moral vsak znati na pamet. Nekateri so mi pripovedovali otročje, ne samo otroške, pesmice. Lahko bi bila bolj dosledna.

Zaključek bralne značke je bil in je vedno slavnosten, pa naj gre za obisk kakega literata ali za nagradni izlet v kraje, povezane s slovensko književnostjo. Kako je bilo s tem čisto na začetku?

Trojarjeva: Povabili smo pesnike, pisatelje, igralce, ilustratorje, glasbenike. Vedno je bila krasna prireditev. Prijetna srečanja v telovadnici so bila to. Od vsega mi je bil najbližji Ciril Kosmač. Prišel je na oder, nikoli ni imel nič napisanega. V knjigo njegovih zbranih del mi je narisal ladjico in mi napisal, naj bo ugoden veter za jadranje skozi življenje.

Všeč mi je bilo tudi, ko smo hodili v kraje, kjer so ti literati živeli: na Trubarjevino, v Vrsno, v Zakojco. Tja smo peljali tiste učence, ki so tekmovali. Tudi tam so izvedeli in videli marsikaj novega. To je bila spet neka posebna nagrada.

Poleg poučevanja na osnovni šoli pa sta bili tudi pionirki pri dveh pomembnih šolskih dejavnostih. Vi, gospa Ladi Trojar, ste združili mlade igralce v dramskem krožku, vi, gospa Martina Sedej, pa ste ustanovili šolsko glasilo Naše poti. Pa se malo pomudimo najprej pri dramskem krožku. Tudi v vašem primeru velja, da je vsak začetek težak?

Trojarjeva: Igrala sem že v Retečah. Imeli smo zelo zagnanega vodjo Franca Ranta. Bili smo tudi prvi tamburaši. Uprizarjali smo spevoigre, odlomke iz oper. Kot režiserka pa sem bila čista začetnica. Hodila sem na seminarje za šolske dramske skupine, drugače pa se v tem smislu nisem izobraževala. Nedavno, po premieri zadnje igre za odrasle, ki sem jo režirala, Mama je umrla dvakrat, me je igralec jeseniškega gledališča pohvalil. Dejal je, da je važna dolžina tvojega dela. To navdušenje za igro sem prinesla s seboj, malo so me navdušili tudi pri Svobodi in tako sem skupaj zbrala učence in odigrali smo prvo igro Mogočni prstan. Vseh iger se ne spomnim. Naj naštejemo le nekatere, ki so mi najbolj ostale v spominu: Tonček, Ptički brez gnezda, Pogumni Tonček, Palčki, Sneguljčica, Trnjulčica. Vsa besedila in vse, kar smo o tem imeli napisano, je šlo v povodnji. Mesec dni pred povodnijo smo

arhiv prenesli v spodnje prostore kulturnega doma.

Torej je moje vprašanje, katere igre ste z učenci pripravili, na tem mestu popolnoma odveč? Mogoče vsako leto ena igra krat petintrideset let ... Dobimo približno število?

Trojarjeva: Ja, mislim, da bi jih trideset verjetno res bilo. Spominjam se odličnih igralcev, ki so začeli z dramskim krožkom že v prvem razredu s tvojo babico, Jožico Markelj, in so potem igrali v vseh razredih osnovne šole. Ko pa so bili že v srednji šoli, smo igrali Jurčka. Eni igrajo še danes. Jure Rejec, Alenka Bertonec, Tanja Gartner, Tončka Kemperle. Vsi, ki igrajo danes, razen Joža Dolenca, izhajajo iz teh šolskih nastopov. Vaje smo imeli v šoli, pri sceni sta mi pomagala Rudi Rejc in Matej Šubic. Naša šola je bila pobratena s šolo iz Cerkna in vedno smo hodili na izmenjave. Pripravili smo igre, sodelovali pa smo tudi na različnih drugih nastopih skupaj s folkloro, ki jo je vodila Anči Bogataj, pa s pevskim zborom. Sprejem v mladino 25. maja je bil včasih pri nas, včasih v Davči, včasih v bolnici Franji. Imeli smo tudi skupne pohode v osmem razredu. Loška občina je bila pobratena s Selom na Koroškem in s Sovodnjim ob Soči. Tudi tja smo hodili igrat.

Režiserka in mentorica dramskega krožka Ladi Trojar, učiteljica Vera Završan in učenci dramskega krožka v igri Pogumni Tonček. Foto: arhiv Ladi Trojar

Ladi Trojar je našla seznam iger, ki jih je pripravila skupaj z učenci v dramskem krožku Osnovne šole Železniki, ki pa ni popoln. Vidimo, da je teh iger krepko čez trideset.

• Ptički brez gnezda • Mogočni prstan • Kamnožer Gurgl • Sneguljčica • Mojca Pokrajculja • Pogumni Tonček • Kekec (trikrat) • Jurček • Silni bič • Velikaška norost • Čudežna čepica • Kraljevi smetanovi kolački	• Medvedek Pu • Matilda • Srce igračk • Mucolin in volk • Kdo je napravil Vidku srajčico • Tonček • Modra vrtnica (dvakrat) • Cesarjeva nova oblačila • Pavliha in krčmar • Tajno društvo PGC • Pet pepelk • Palčki	• Domača naloga na potepu • Krojaček hlaček • Janko in Metka • Čudežna srajca dopetajca • Mucin dom • Cenček in Dedek Mraz • Paša in medved • Štirje fantje muzikantje • Bedak Pavlek (dvakrat) • Ostržek • Pika Nogavička

Ste v KUD-u France Koblar postali aktivni z upokojitvijo?

Trojarjeva: Že prej. S to skupino smo skupaj že deset let. Najprej smo igrali igre za otroke. Ena prvih je bila Čarovnik iz Oza, nato Magnetni deček, Figole Fagole, Mačeha in pastorka. Ne vem, zakaj smo s tem končali in se lotili iger za odrasle. Besedilo Jare meščanke sem dobila od sosedu na Godešiču. Uspeli smo in pridno nadaljevali.

Letos ste navdušili s predstavo Mama je umrla dvakrat. Imeli ste polno dvorano na premieri in na obeh ponovitvah. Iskrene čestitke. Ste pričakovali tako pozitiven odziv javnosti?

Trojarjeva: Hvala. Mene je zadeva zelo skrbela. Premiera je padla v čas, ko je umrl moj mož, in skrbel me je odziv ljudi. Že prej me je skrbelo, kako bodo ljudje igro sprejeli. Na vajah sem večkrat sitnarila, pa so me igralci tolažili, češ da bodo ljudje to sprejeli kot igro. Zato sem bila neverjetno presenečena. V dvorani sem videla ljudi, ki se jih s prejšnjih predstav ne spomnim, in tudi take, ki imajo do vsebine igre drugačen odnos, drugačen odnos do žare, do pepela, kot ga ima igra, pa igre niso mogli prehvaliti in so mi v nedeljo po telefonu čestitali. Razdelitev vlog je bila pravilna. To je bil zadetek v polno. Igral-

ce zelo dobro poznam, saj že dolgo delam z njimi. Tudi igralci so prispevali veliko idej. Ideje sem sprejela in skupek vsega je bila tale igra.

Že kaj razmišljate o prihodnji sezoni?

Trojarjeva: Skupini se je pridružil France Žaberl in on dobro pozna območje jeseniškega in radovljiškega gledališča, napeljane ima niti po teh gledališčih in mislim, da z besedili ne bo težav. Izbranega pa še nimamo ničesar. Za začetek sezone imamo namen to igro še enkrat igrati v Železnikih. Tudi dvorana bo že urejena. Letos smo delali v takih razmerah, da se čudim, da ni nihče zbolel. Oder smo ogrevali s prenosnimi pečmi, jaz v dvorani pa sem zmrzovala. Res sreča, da ni nihče zbolel. Volja jih je vlekla. Na vajah smo se zelo nasmejali. Besedilo je ena a, to je Vinko Möderndorfer.

Sedejeva: Spominjam se, da je Niko hodil na vaje k režiserju Matevžu Šmidu. Sama sem bila tam nekajkrat prisotna, sicer bolj v ozadju, ampak sem videla, kakšen užitek je res to.

Trojarjeva: Kar nekaj let v zimskem času nastopamo tudi z lutkami. Letos smo imeli v Žireh v galeriji, ki je zelo velika, toliko obiska, da niso mogli vsi noter. Podobno je bilo v Škofji Loki v Kašči. Na teh krajih smo bili že nekajkrat in nas kar pričakujejo.

Režiserka Ladi Trojar in igralci KUD-a France Koblar v črni komediji *Mama je umrla dvakrat*, 2008.
Foto: Igor Mohorič Bonča

Gospa Sedejeva, kako je prišlo do ideje o šolskem glasilu in kdaj ste izdali prvo številko?

Sedejeva: Leta 1970 je prišel za ravnatelja Franc Benedik. Vedel je, da želim ustvarjati literarno glasilo, in dal je pobudo za osnovanje literarnega krožka. Vključili so se krasni učenci z idejami, imeli smo pobudo in spodbudo z ravnateljeve strani. Druga številka 1. letnika je bila posvečena 25-letnici zadruga Niko (1971). Pripravili smo intervjuje z ustanovnimi člani. To so bili zgodovinski podatki. V republiki so to takoj opazili in so nas že po prvem letniku, po dveh številkah, povabili, da smo šli na srečanje dopisnikov kot nagrajenci. To nam je bilo v potrditev, da smo na pravi poti, in dalo nam je voljo, da vztrajamo. Učenci so se sicer menjali, seveda.

Tematske številke, ki pogosto niso zgolj šolsko glasilo, ampak se dotikajo širše lokalne skupnosti, so res nekaj posebnega. Ob katerih priložnostih ste jih še izdali?

Sedejeva: Od otrok je prihajalo ogromno zamisli. Pisali so pisateljem, slikarjem, kostumografki, igralcem, tako smo predstavili zanimive manj znane poklice. Dvajseto številko smo nemenili nekdanjim sodelavcem glasila. Pisali smo o prvem dnevu svobode. Objavili smo pogovore otrok s starši, objavili smo pisma. Pisali smo o 175-letnici šole v Železnikih. Na pisma so nam odgovorili nekdanji učitelji, precej manj pa aktualni učitelji. Pisali smo o spolnosti, o knjigah. Spominjam se glasila o gorenjski partizanski tehniki, o trilofu in o Prešernovi Zdravljici, ki ga je pripravila Vera Završan z zgodovinskim krožkom. Ena tematska številka je izšla tudi ob 40-letnici kovinarstva. Sodelovali so direktorji, sekretarji. Žal so sekretarje drugih podjetij otroci intervjuvali, Nika Sedeja, mojega moža, pa ne. Mislila sem, da bi se zdelo preveč družinsko, pa ga nismo povabili zraven. Nepopravljiva napaka! Učenci so intervjuje posneli, jih prepisali, naredili povzetke. Garanja še pa še, vendar je bilo vredno: dober izdelek, spet

Slika naslovnice glasila ob 175-letnici šolstva v Železnikih. Foto: Igor Mohorič Bonča

- 25-letnica zadruga Niko
- Otvoritev nove šole v Selcih
- 175 let šolstva v Železnikih
- 40-letnica kovinarstva v Železnikih
- 35 let pionirske organizacije
- Jubilejni 20. letnik (sodelavci Naših poti in dramski krožek)
- Jakob Aljaž in naše gore (urednik učencem Marjan Pogačnik)
- 40 let svobode
- 50 let Čevljarne Ratitovec
- Gorenjska partizanska tehnika, Trilof, Zdravljica
- Poimenovanje šole po partizanski narodno-osvobodilni brigadi Franceta Prešerna
- Filmski scenariji naših učencev, ki jih je ovrednotil režiser Igor Šmid
- Glasilo o Svetlani Makarovič (sodelovanje vrtca in osnovne šole)

Tematske številke Naših poti, ki so bile izdane, ko je bila mentorica glasila Martina Sedej (1970–1994).

nagrajen, otroci pa so pri delu dobili pomembne izkušnje.

Literarni krožek sem večkrat peljala v Ljubljano v Jakopičevo galerijo, v Narodno galerijo, v Cankarjev dom, v opero. Rekla sem si, da če otrok odpre vrata v katero koli galerijo, mu to ne bo tuje tudi, ko bo večji. Da so te prelepe hiše za vse nas, da je to naše.

Po upokojitvi me je zbolelo, ko sem videla, da ni več Naših poti, namesto njih pa je izšel Pehar novic. Kako leto kasneje pa sem bila močno zadovoljna, ko je neka kolegica prevzela glasilo in se vrnila k Našim potem, trenutno pa je mentorica glasila moja hči Katarina (Primožič, op. K. Mohorič Bonča). Pred Našimi potmi so na osnovni šoli že izdajali glasila, vendar ne vem, kako so se imenovala. Ivo Zorman je nekaj pripravljaj.

Pod koliko številke ste se podpisali kot mentorica šolskega glasila?

Sedejeva: Točnega števila ne vem. Od leta 1970

do 1994 je bilo 24 letnikov. Vsako leto je izšla ena, včasih dve, tudi tri. Spomnim se, kako garaško delo je bilo to na začetku, ker še ni bilo računalnikov. Veliko smo pretipkavali. Vanja Šmid je ogromno pretipkala, tudi sama sem. Živim s prijetno zavestjo, da so Naše poti nekaj vredne. Tako, kot je rekel Martin Krpan, ko je premagal Brdavska, češ, mogoče bodo še pesmi o tem sestavljali, če ne bo dal minister Gregor drugače zapisati (smeh).

Želela sem, da bi sodelovalo veliko otrok. Razumeli boste, da so bile to zanje pomembne življenjske izkušnje. Na začetku iz nekakšne skromnosti nismo pisali kolofona, to je vseh podatkov o ustvarjalcih glasila, uredniškem odboru, likovnem in literarnem mentorju, pretipkovalcu, nakladi, tiskarni ipd. Vendar kolofon mora biti, pa če si še tako skromen.

Gospa Martina Sedej, pogosto vas srečam na sprehodu z možem, ko sprehajata psička Bo-

rija. V bistvu vas nikoli ne srečam brez Borija.

Kaj vas poleg sprehodov še veseli?

Sedejeva: Dela imam ogromno, pa gospodinjstvo postavljam na konec, čeprav brez tega ne gre! Pišem, precej. Tudi objavijo mi kaj. Pogosto grem v knjižnico. Z možem hodiva v gledališče. Pa na izlete in spominske svečanosti z Zvezo borcev. K telovadbi hodim in k Zimzelenkam, izredno prijetni skupini prijateljic. Ohranjam pisemske in telefonske stike z meni ljubimi ljudmi. Zadnje mesece mi bogati internet, pa dopisovanje v angleščini. Vrtnarim. Opazujem vnuke, kako se veselijo življenja. To počnem.

Tudi vi, gospa Trojarjeva, pišete. Vi pišete pesmi. Kaj pa vas še zaposluje?

Trojarjeva: Ja, pišem. Izdala sem dve pesniški zbirki v samozaložbi. Veliko berem, delam v dramski skupini, pevskem zboru, muzejskem društvu, se vračam na Godešič, skrbim za vrt, rože, hodim na sprehode in preveč samevam ...

Lepa hvala za besede in misli, ki ste jih delili z mano. Srečno obema.

Ladi Trojar

Rodila sem se 30. 5. 1939 materi gospodinjji in očetu pilarju, in sicer v Ljubljani. Od tu smo se preselili na Godešič in kasneje v Reteče, kjer sta bila starša hišnika. Vojnih let se ne spominjam veliko, spominjam se le več eksplozij, v katerih so Nemci požgali šolo, železniško postajo in kulturni dom. Najbolj pa se spominjam rojstva svojega edinega brata, in sicer leta 1944. Takoj po osvoboditvi sem prestopila šolski prag. Učilnica je bila pusta, velika, a me to ni motilo, ker sem se šole zelo veselila. Šolanje sem nadaljevala na Viču, tudi gimnazijo. Nekaj časa sem stanovala v Ljubljani, kasneje pa sem se vsak dan vozila. To je bilo kar naporno, pa vendar je bil v teh vožnjah tudi poseben čar. Takrat vlaki niso bili tako moderni kot danes, pa vendar. Vsak dan isti sopotniki, prijatelji, klepet, reševanje usakodnevni težav, tudi učenje. Med počitnicami sem se vedno zaposlila in si s privarčevanim denarjem privoščila kakšno "razkošje". Medtem smo na Godešiču zgradili svojo hišo. Pri gradnji sva z bratom zelo pomagala. Spomnim se, da sva prelagala še vroče zidake, vozila samokolnice in kar je bilo treba.

Ves čas sem ostala bolj navezana na Reteče. Že od osnovne šole naprej sem sodelovala v pevskem zboru, v dramski skupini in v prvi zasedbi tamburic. Takrat smo pod vodstvom dobrega, prizanesljivega Franceljna ogromno nastopali. Celo odlomkov iz operet smo se lotevali in spevoiger. Res, preživljala sem prekrasno otroštvo in mladost. Nisem imela ne vem kakšnega bogastva, ampak v našem domu je vlada-

la ljubezen in prijateljstvo. Ker sem prihajala pozno iz šole, mi je soseda prinesla večerjo, da sem šla kar z vlaka na vajo. Po njej pa so me pospremili domov.

Tako sem končala pedagoško akademijo in treba je bilo izbrati delovno mesto.

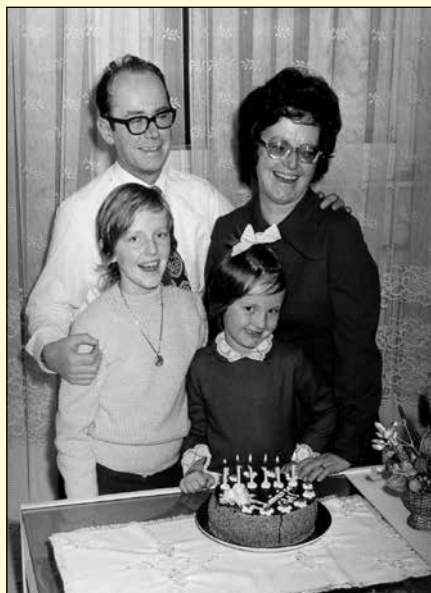
V Železnikih sem si ustvarila dom, v katerem sta zrasla dva fantiča. Danes sta Zoran, magister ekonomije, ki živi v Ljubljani, in Darijan, profesor športne vzgoje in trener tenisa, ki živi na Godešiču. Kolikor jima dopušča današnji tempo življenja, se vračata v Železnike in mi pomagata pri težjih opravilih. Sploh pa sta mi posebej zdaj, ko sem ostala sama, v veliko oporo.

Družina Trojar: gospa Ladi z možem Ivom in sinovoma Zoranom in Darijanom.
Foto: arhiv Ladi Trojar

Martina Sedej

Zgornja Šiška je bila v mojem otroštvu ljubljansko predmestje. V štirirazredno osnovno šolo na Vodnikovi cesti sem stopila nekaj let po drugi svetovni vojni. Spominjam se, kako so starši pomagali udarniško graditi športno dvorano društva Partizan v Jami, pri gradnji stanovanjskega bloka v naši bližini pa sem sodelovala tudi sama. Otroci smo pomagali razkladati opeko s kamionov: postavili smo se v vrsto in si jo podajali. Živelimo v skromnih razmerah delavske družine, vendar nisem čutila pomanjkanja. Kako pa sta bila starša neumorno pridna od zore do mraka, da je bilo tako! Veliko in rada sem se igrala. Sama ali z otroki, se žogala, delala potičke ob makadamski cesti in šivala punčkam oblekice. Čeprav ne zlahka, so starši vsem trem otrokom kupili nekaj igrač: pravo nogometno žogo z dušo, šah, voziček in punčko. In knjige. Sicer smo hodili v ljudsko knjižnico na Celovski cesti, a tudi doma je počasi rasla knjižnica. Pri starših, ki sta oba močno cenila pridnost in znanje, je bilo samoumevno, da bomo otroci razvijali svoje interese, sposobnosti in talente. Tako smo vsi trije hodili v glasbeno šolo, o čemer sem že pred leti pisala v *Otroku* in družini. Pa k tabornikom seveda. Ob koncu osnovne šole, ko sem šla s povabljenimi učenci zadnjih razredov osnovnih šol ter nižjih in višjih gimnazij za nagrado na slavnostno kosilo na Bellevue, v hotel nad Staro cerkvijo, sem bila tudi prvič v pravem plavalnem bazenu v Dolenjskih Toplicah. Plavati pa sem se naučila na Gradaščici, našem priljubljenem kopališču. Ne na morju, kje pa! Naš Jadran sem prvič videla šele, ko mi je bilo deset let. V šoli so po četrtem razredu predlagali staršem, da me vpišejo na klasično gimnazijo v Ljubljani. Na tiste čase imam veliko spominov. Sploh na otroštvo: na uprizoritve iger, deklamiranje, na igre med dvema ognjema na Trikotniku v Tivoliju, na badminton na našem dvorišču, na počitniške kolonije, na učenje stenografije in strojepisja, pletenja in vezenja, na taborniške izpite, tudi kurjenje ognja, pa na mnoge izlete po krasnem Krasu

Družina Sedej: gospa Martina z možem Nikom in hčerkama Natašo in Katarino, 9. 12. 1973.

Foto: arhiv Martine Sedej

s profesorjem Pavlom Kunaverjem, odličnim pedagogom, resničnim ljubiteljem narave in mladine. Radovedna sem v Slovenski matici poslušala Frana Saleskega Finžgarja, ko je prišel med mladi rod. Še drugi nepozabni ljudje so pustili sled v meni: Milena Lušicky, profesorica klavirja, Maks Jurca, profesor glasbene teorije, izredna človeka. Kako sta bila videti zadovoljna, ko sem uspešno opravila sprejemni izpit na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani! Profesor Jurca je že na nižji glasbeni šoli razvijal posebno metodo učenja petja po notah in je dosežek prikazal tudi z mojim nastopom na izpitu. Na klavirju sem spremljala nastope članov telovadnega društva Partizan v Zgornji Šiški, pa mešani pevski zbor, ko je pod vodstvom dirigenta Bučarja pel prelepo pesem Zarja spava za gorami. Mlajši brat mi je obračal note. Dvakrat sem šla tudi v mladinsko delovno brigado. Prvič na Unec, drugič v južno Srbijo, v bližino Vranja.

Rada sem pela in plesala. Vsako soboto in nedeljo je bil mladinski ples z živo glasbo. Na Taboru, v Narodnem domu, še največkrat pa v Šercerjevem domu v Šiški. Dopisovala sem si z mladimi iz Evrope v nemščini in angleščini. In seveda – učila sem se za šolo. V višji gimnaziji sem vsake počitnice za en mesec hodila delat v Prehrano, poznejšo Emono, za tri tedne pa kot vodička s kolonijami na morje in na Rakitno. Živo živo je bilo v mojih mladih letih, res.

Po maturi sem se vpisala na višjo pedagoško šolo v Ljubljani. V Stiškem dvorcu na Starem trgu je bila. Izpolnila se mi je želja, da postanem učiteljica. Tudi naša mama, izredno nadarjena za pedagoško delo, je nekoč želela biti učiteljica. Predaleč od šol je bila njena vas, preveč bi stalo njene starše. Niso zmogli. Pogosto je rekla: "Pubertetniki, ti so posebno zanimivi." Kako je znala ne le z nami, svojimi otroki, ampak tudi kasneje z vnuki! Oba z atom sta dočakala tudi nekaj pravnukov in jih pestovala. Mama me je rada poslušala, kadar sem ji pravila o šoli. Z zanimanjem. Od nje in od ata smo bili otroci deležni tudi resnične domovinske vzgoje, nevsiljive, iskrene, tople. "Naša lepa Slovenija!", "Vse je vihar razdjal, a narod zmeraj stal, gledal nad Triglavom neba oblok!" smo peli. Vsi v družini smo radi peli. Večglasno. Posebno mama in oba brata so imeli tudi izreden posluš. Sicer smo pa vsi, vseh pet, peli v zborih. Klasična gimnazija je imela marsikatero Prešernovo proslavo tudi v Filharmoniji, kjer smo peli pod vodstvom prof. Danila Cerarja.

V Železnikih sem rada učila. Spoznala sem zelo dobre, sposobne otroke. Delavne in tudi manj delavne, seveda. A vedela sem: Tukaj sem; ne zato, da jih božam, ampak da od njih zahtevam, da kar najbolj razvijejo svoje sposobnosti. Spoznala sem tudi dobre starše teh otrok. Kar vsi po vrsti so jim želeli le dobro. Biti vzgojitelj pa ni enostavno. Vesela sem bila, kadar je bilo na predavanjih v šoli veliko staršev. Med njimi so bili krasni očetje in matere, od katerih sem se marsičesa naučila, ob katerih sem marsikaj vrednega spoznala. Delo z odraslimi v delovodski šoli, osnovni šoli in v tečajih nemščine je bilo prav tako neprecenljiva izkušnja.

Tudi družino sva si z možem Nikom Sedejem ustvarila v Železnikih. Da se s hčerkami Natašo in Katarino, z vnuki Katjo, Ano in Jernejem ter z njihovima očkoma dobro razumemo, se mi zdi poseben dar mojega življenja.